

Управління культури та креативних індустрій
Департаменту гуманітарної політики
Вінницької обласної військової адміністрації
Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека
імені Валентина Отамановського

Подорянин Яків Гандзюк

*До 150-річчя від дня народження українського військового діяча часів
Перших визвольних змагань, отамана бригади Армії УНР*

Бібліографічний покажчик

Вінниця, 2023

Відповідальна за випуск Л. Б. Сенік,
директор ВОУНБ ім. В. Отамановського

Подольанин Яків Гандзюк : до 150-річчя від дня народж. укр. військ. діяча часів Перших визвол. змагань, отамана бригади Армії УНР : бібліогр. покажч. / Упр. культури та креатив. індустрій Департаменту гуманітар. політики Вінниц. обл. військ. адмін., ВОУНБ ім. В. Отамановського ; уклад. Н. В. Березюк ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Л. Б. Сенік. – Вінниця, 2023.

Бібліографічний покажчик присвячений діяльності українського військового діяча, одного з перших творців Армії Української Народної Республіки Якова Григоровича Гандзюка. Тут представлено книги, статті, опубліковані в періодичних виданнях, збірниках, альманахах.

Це видання буде корисним науковцям, історикам, викладачам, студентам, краєзнавцям, працівникам культури та всім, хто цікавиться історією України та рідного краю, його видатними діячами.

Зміст

Від укладача

Завальнюк Костянтин, Зелінський Руслан.

Український генерал Яків Григорович Гандзюк

1. Життя та діяльність генерала Якова Григоровича Гандзюка

2. Вшанування пам'яті військового діяча

3. Довідкові матеріали

Іменний покажчик

Від укладача

Бібліографічний покажчик *«Подільнин Яків Гандзюк»* присвячений 150-річчю від дня народження українського військового діяча часів Перших визвольних змагань, отамана бригади Армії УНР.

Народився Яків Григорович 21 березня 1873 року (деякі історичні джерела вказують рік народження 1863, на меморіальній дошці на будинку, в якому він народився – 1874, але більшість – 1873) в селі Багринівці Літинського повіту Подільської губернії (нині Літинська СТГ, Вінницький район, Вінницька область) у селянській родині. Було в сім'ї ще четверо дітей: брати – Сазон, Іван та Петро, сестра Антоніна. Яків закінчив п'ять класів Вінницького реального училища, потім – Одеське піхотне юнкерське училище з відзнакою (1895 р.). Учасник російсько-японської війни (1904–1905 рр.). Першу світову війну починав у чині підполковника. За надзвичайну хоробрість, талант полководця, численні поранення та контузії в 1916 р. йому присвоїли звання полковника, а в 1917 р. – генерал-майора. Під його командуванням 104-та піхотна дивізія була українізована, стала 1-ю Українською дивізією у складі 1-го Українського корпусу генерала Павла Скоропадського. В грудні 1917 року П. Скоропадський подав у відставку й посаду командира корпусу обійняв Яків Гандзюк.

Як свідчать сучасники, Яків Григорович був гарним полководцем, був вимогливим, суворим до себе, чесним та вольовим. Не терпів зверхнього ставлення до рядових солдатів, тому підлеглі його поважали, мав якості добре освіченої людини – володів п'ятьма іноземними мовами, багато читав, добре розумівся у тонкощах тогочасної політики.

У січні 1918 року червоні війська під командуванням Муравйова захопили Київ, Український уряд поспішно переїхав до Житомира, але інформації про відступ генерал Гандзюк не отримав. 9 лютого без будь-якої охорони автомашина командувача вирушила до Києва. Крім командира корпусу, до Києва також вирушили начальник штабу генерал Я. Сафонов та керівник оперативного відділу полковник О. Гаєвський. За шість кілометрів від Києва генеральське авто стало здобиччю більшовиків. Генералів та полковника привели до резиденції М. Муравйова, який їм запропонував перейти на бік більшовиків, проте всі троє рішуче відмовились. У сутінках муравйовці повезли на розстріл полонених. «Як командувач українського корпусу виходжу на розстріл першим!» – звернувся генерал Яків Гандзюк до своїх друзів. Почувся залп зброї, всі троє упали. Яків Григорович помер не одразу, бо пізніше на його тілі нарахували 12 багнетних ран. Генерала, який помирав, матроси добивали по-звірячому.

Влітку 1918 року, вже при гетьманаті Павла Скоропадського, дружини страчених генералів за допомогою полковника Гаєвського, який дивом залишився живим і втік, змогли знайти тіла чоловіків у одній із братських могил і з почестями перепоховали їх на території Свято-Михайлівського Видубицького монастиря. За радянської доби могила була знищена.

Дружина Віра з 10-річним сином Георгієм емігрувала за кордон. На початку 1990-х років до Києва приїжджали його внуки і за власні кошти побудували пам'ятник на його могилі.

На сьогодні біля батьківського будинку в с. Багринівці встановлено меморіальну дошку, на честь нього названо вулиці в Києві, Вінниці, рідному селі. 59-й окремії мотопіхотній бригаді Збройних Сил України, що дислокується на Вінниччині, присвоєно ім'я генерала Армії УНР Якова Гандзюка.

Видання складається з текстової та бібліографічної частин. До текстової частини вміщено статтю К. Завальнюка та Р. Зелінського *«Український генерал Яків Григорович Гандзюк»*, матеріали бібліографічної частини побудовано за розділами: *«Життя та діяльність генерала Якова Григоровича Гандзюка»*, *«Вшанування пам'яті військового*

діяча» та «Довідкові матеріали», бібліографічні записи в кожному розділі розміщені в алфавітній послідовності.

Посібник супроводжує допоміжний іменний покажчик, де в алфавітному порядку подано прізвища авторів публікацій, укладачів, редакторів та осіб, що згадуються в пронумерованих бібліографічних описах. Номерами, взятими в круглі дужки, позначені матеріали, присвячені тій чи іншій особистості.

При підготовці видання використовувалися державні літописи газетних та журнальних статей, краєзнавчий довідково-бібліографічний апарат, електронні бази даних та фонди ВОУНБ ім. В. Отамановського, а також мережа «Інтернет».

Бібліографічний опис здійснено згідно з чинними державними стандартами: ДСТУ ГОСТ 7.1-2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання», ДСТУ 3582:2013 «Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила».

Сподіваємося, що це видання буде корисним науковцям, історикам, викладачам, студентам, краєзнавцям, працівникам культури та всім, хто цікавиться історією України та рідного краю, його видатними діячами.

Вміщені до посібника матеріали здебільшого переглянуто de visu. Видання не претендує на повноту та всеохопність.

Відбір матеріалу закінчено в березні 2023 року.

Відгуки та побажання надсилайте на адресу:

*21050, м. Вінниця, вул. Соборна, 73
ВОУНБ ім. В. Отамановського,
відділ краєзнавства
e-mail: kraev@library.vn.ua*

Український генерал Яків Григорович Гандзюк

У статті досліджується життєвий та бойовий шлях генерала Я. Г. Гандзюка (1873–1918), уродженця Літинського повіту Подільської губернії, одного з творців Армії УНР.

Ключові слова: Я. Г. Гандзюк, УНР, генерал, Перший український корпус.

Літинщина, земля Михайла Стельмаха, Леонарда Совінського, Миколи Битинського, Степана Слободянюка-Подольяна, Станіслава Струмиліна, Давида Бертєє, Петра Лаптіна, подарувала Україні також чимало борців за народну волю. Один із них – генерал Армії УНР Яків Григорович Гандзюк (1873–1918). Людина душевної щедрості, високих моральних чеснот, смілива, мужня, чесна, богатирського зросту (більше 2 метрів), Яків Гандзюк народився 21 березня 1873 року в заможній селянській родині відставного бомбардира Григорія Романовича Гандзюка [4, арк. 329 зв.-330] в селі Багринівці Літинського повіту Подільської губернії (до речі, в «Енциклопедії українознавства» подана інша дата народження Якова Григоровича – 1863 рік, що не відповідає дійсності) [7, с. 60].

Із тих скупих архівних матеріалів, що ми ними володіємо, дізнаємось, що у Якова було ще троє братів (Созон, Іван, Петро) та сестра Антоніна [9, с. 353]. Один із братів, Іван, був парафіяльним священником та завідуючим церковно-учительською школою в селі Сутиски колишнього Тиврівського району і, деякий час, законовчителем у селі Витава (нині – у складі м. Гнівань). Також, поруч із графом Дмитром Гейденом, отець Іван був серед засновників у 1908 році Сутиського позичково-ощадного товариства (він же являвся незмінним головою його правління з часу заснування аж до більшовицького перевороту 1917 року) [2, арк. 5, 10, 128]. Другий брат Якова, Созон, також був досить помітною постаттю у тогочасному громадському житті Поділля [3, арк. 4 зв.]. Після захоплення більшовиками влади у 1917 році підтримував тісні зв'язки з повстанськими командирами Я. М. Шепелем та Я. В. Гальчевським. В його хаті в цей час розміщується штаб повстанців, що й послужило згодом однією з причин його розстрілу опертрійкою в 1922 році. Зазнали репресій з боку більшовицької влади і син Созона Григоровича Іван, 1903 року народження [6, арк. 1-22], а також його мати, «жена расстрелянного бандита» Гандзюк Ганна Пилипівна (розкуркулена і вислана в Сибір у 1930 році) [5, арк. 270]. Так більшовицький режим намагався знищити навіть пам'ять про ненависну йому родину, тим більше, що один з її членів був царським полковником, потомственным дворянином (з 4 червня 1911 року), а згодом і генералом – «мазепинцем». Хоча ці звання та численні нагороди Яків Гандзюк отримував не через родинне походження (син відставного солдата – селянина!), не через зв'язки із двором, а виключно завдяки власній хоробрості та відвазі, кривавим ранам, здобутим у численних боях «за царя та отечество», пройшовши тернистий шлях від піхотного офіцера до командира Першого українського корпусу.

Замолоду Яків Гандзюк навчався у реальному училищі, а потім – в піхотному юнкерському в Одесі, яке закінчив у 1896 році. Вісімнадцятирічним юнаком розпочинає він нелегку службу в лавах царської армії. Під час російсько-японської війни 1904–1905 років Гандзюк, поручик 61-го Володимирського полку, добровільно рветься в діючу армію, туди, де тисячами гинуть люди у сірих солдатських шинелях. В боях із японцями Яків Гандзюк не раз і не два виявляв особистий героїзм, за винесення з оточення полкового прапора був нагороджений орденом Св. Георгія 4 ступеня [7, с. 61].

Після закінчення цієї безславної для царського уряду війни Гандзюк продовжує трудитись на ратній ниві, служить в 147 піхотному Самарському полку, розташованому під Петербургом (в чині підполковника). Особливо відзначився Яків Гандзюк на фронтах Першої світової війни, де командував послідовно 147-м Самарським, 91-м Двінським та 416-м Верхньодніпровським піхотними полками, а в 1917 році – 104-ю піхотною дивізією 34-го армійського корпусу. У 1916 році Якову Гандзюку присвоєно звання полковника, а в

1917 році – генерал-майора. До речі, без навчання в академії. За відчайдушну хоробрість, талант полководця, майже безперервне перебування на бойових позиціях, численні поранення та контузії.

Соратник Якова Григоровича, старший ад'ютант Генштабу при 34-му армійському корпусі, ротмістр, князь Василь Кочубей пригадував, що «полковник Гандзюк не тільки вважався найкращим серед командирів піхотних полків, але був дійсно видатним у всіх відношеннях бойовим командиром, з думкою якого рахувався навіть командуючий армією Гурко... Велетенського зросту (понад два метри! – Авт.) із випещеною бородою «а ля Скобелев», з правильними рисами обличчя, на якому з одного боку вбачалась залізна воля і величезна енергія, з іншого – глибока душевна доброта, – таким я вперше побачив цього велетня, дійсно богатиря із стародавніх билин... На його рукаві було 8 золотих нашивок – по одній за кожне поранення».

Під час затяжного протистояння з німцями біля річки Збруч командувач 34-го корпусу генерал Скоропадський направив Кочубея в розташування підрозділу Гандзюка для прояснення обставин. У цей час там ішов бій. «Незважаючи на потужний ворожий вогонь, – згадував В. Кочубей, – ясно було видно постать полковника Гандзюка, що керував боєм, стоячи на увесь зріст. На моє запитання, чому він так легкомудро ризикує життям, полковник відповів: «На війні буває така мить, коли просто необхідно ставити «ва-банк» своє життя, інакше переможцем буде противник» [14].

У багатьох випадках рішуча поведінка командира визначала долю бою. Сучасники пригадують, що досить часто Яків Григорович рушав в атаку попереду свого війська, підбадьорюючи особистим прикладом молодих, недосвідчених солдатів. Як пише Л. Проценко у нарисі «Він йшов попереду...», «полковник Гандзюк користувався магічним впливом на підлеглих. Коли він, вихопивши шаблю, з закликem «Полк, за мною!» кидався в атаку, увесь полк як один чоловік поривався за командиром» [11].

Також під час штурму стратегічних висот «Дікс Лавні» поблизу містечка Бережани на Галичині у найвідповідальніший момент полковник підняв у наступ дивізію, що, було, завагалась, вихопив із піхов шаблю і першим кинувся на ворожі позиції. Три лінії окопів, зайнятих 15-ю та 24-ю резервними німецькими дивізіями, були захоплені одна за одною [10].

Про один із яскравих бойових епізодів за участю нашого земляка згадує і Павло Скоропадський: «Моя 104-та дивізія на чолі з доблесним генералом Гандзюком хоробро билась... До кінця бою обох начальників дивізій – 153-ї: генерала Ольшевського, та 104-ї – генерала Гандзюка – було важко поранено, особливо останнього. Я думав, що він загинув, але міцна його натура і цього разу витримала. Після страшної контузії вже через два місяці він знову очолив дивізію. Це був дійсно герой. Дев'ять разів поранений, він усе ж вийшов із війни дієздатним... бідного Гандзюка убили у січні 1918 року більшовики» [13, с. 102].

5 січня 1915 року Яків Гандзюк за бойові відзнаки підвищений у полковники та нагороджений Георгієвською зброєю за те, що «вступив 12 жовтня 1914 р. в командування батальйонами, що знаходилися на лівому березі р. Вісли біля фільварку Кемпа Петровінська, зробив розвідку гаю, а потім вибив з окопів та гаю противника, який залишив 50 вбитих та 89 полонених нижчих чинів і 1 офіцера. 15 жовтня блискуче керував бойовою частиною полку під час нічної атаки с. Павловіце, а на ранок 16-го оволодів висотами, що західніше від цього села».

Пізніше як командир полку Я. Гандзюк був відзначений орденами: Св. Станіслава 2 ст. з мечами; Св. Володимира 4 ст. з мечами і бантом; президентською медаллю Французької Республіки «Мілітер» (1915 р.). Тимчасово командував 146-м піхотним Царицинським полком (1915 р.), 91-м піхотним Двінським полком (1916 р.) і був вшанований орденом Св. Володимира 3 ст. [1, с. 248].

В 1917 році Яків Гандзюк, маючи за плечима 8 поранень, цілий ряд нагород (відзначимо з них другого «Георгія» та зброю з написом «За хоробрість»), а також орден

Анни 4 ступеня), стає генерал-майором. Не знав тоді і, напевне, не міг собі уявити Яків Григорович, що загине невдовзі не від кулі ворога, а від людей, з якими він ще донедавна разом сидів у окопах... Але все це буде десь через рік, а поки що на Якова Григоровича чекав його справжній тріумф.

Серпень 1917 року. Колись грізна багатомільйонна російська армія розпадається, немов картковий будинок. Серед загального хаосу та анархії починають визрівати перші національні військові формування, прообрази майбутнього регулярного війська, започатковані національно-свідомими солдатами та офіцерами. Серед них – генерал П. П. Скоропадський, зусиллями якого гордість царської армії колишній 34 армійський корпус було українізовано і перетворено в Перший український корпус. Новоутворений корпус очолив майбутній гетьман Української Держави, а начальником штабу став російський генерал Яків Сафонов. Складався корпус із двох дивізій, першою з них командував наш земляк Яків Гандзюк, його помічником (начальником булави) був полковник М. Капустянський (в майбутньому – визначний український військовий діяч). До складу зазначеної дивізії входило чотири полки: Київський ім. Б. Хмельницького (полковник – Маєвський), Стародубський ім. гетьмана Скоропадського (Масалитинів), Полтавський ім. гетьмана Сагайдачного (Никонів) та Чернігівський ім. гетьмана Полуботка (Порохівський) [8, с. 370–371].

По суті, Перший український корпус П. Скоропадського був на той час чи не єдиним боєздатним формуванням, здатним протистояти іноземній агресії (в даному випадку – московсько-більшовицькій), однак невмілі, а то й злочинні дії молодих, недосвідчених провідників української демократії (які до того ж хотіли бути лівішими навіть від своїх московських колег) зводили нанівець героїзм та самопожертву тисяч вояків. Зрештою, не знайшовши розуміння та підтримки з боку українських провідників, генерал П. Скоропадський наприкінці 1917 року був змушений подати у відставку з посади командуючого корпусом. На його місце призначають Я. Г. Гандзюка. А ситуація, що склалася на той час в Україні, була вкрай драматичною. Двома колонами – із заходу та північного сходу на Київ насувалася з боку червоної Росії більшовицька лавина, підтримувана всередині місцевими комуністами – колабораціоністами. Але якщо з боку Чернігівщини героїчні юнаки-студенти були не в змозі протистояти ворожій орді, то на південно-західному напрямку більшовики дістали несподівану і рішучу відсіч від «залізних» полків Якова Гандзюка. Як відзначає українсько-канадський дослідник В. Роєнко, «під командуванням Гандзюка частини 1-го Корпусу затримували більшовицький наступ на Київ з півдня. Два полки 1-ї дивізії міцно тримали в своїх руках Шепетівку, Рівне та Здолбуново. 2-га дивізія цього корпусу, спираючись на залізницю Жмеринка-Козятин, роззброїла цілий гвардійський корпус в складі двох дивізій піхоти та дивізії кінноти, що був під командуванням відомої большевички Бош. Цей корпус прямував через Жмеринку на Київ.

Таким чином, до самого залишення Києва українським урядом, частини 1-го корпусу давали відсіч наступові чисельних большевицьких частин на нашу столицю» [12, с. 41-43].

На жаль, нове керівництво держави (прем'єр В. Голубович, військовий міністр О. Жуковський та ін.) фактично кинуло військо напризволяще. Так, коли генерал Гандзюк заметільного ранку 27 січня (9 лютого) 1918 року виїхав у Київ для організації оборони, то він навіть не знав, що урядові установи в цей час уже покинули столицю. Тому генерал та його супутники стали легкою здобиччю більшовицької застави. Негайно полонених доправили до більшовицького командувача М. Муравйова (колишнього полковника царської армії). Той, оцінивши важким поглядом бранців, запропонував їм перейти на свій бік, на що отримав категоричну відмову. «Відправити в штаб Духоніна!» (розстріляти) – кинув коротко червоний головком і вийшов...

Надвечір 27 січня (9 лютого) обидва генерали (Гандзюк та Сафонов) вже стояли під дулами солдатських гвинтівок (полковнику Гаєвському пощастило вирватись і втекти, від

нього ми і дізнались про останні хвилини життя нашого земляка). Губи росіянина Сафонова, батька п'ятьох дітей, нечутно промовляли якусь молитву. Здавалося, ще трохи і старий солдат ось-ось розридається. «Тримайся, друже! – почув він збоку голос Якова. – Не гідно нам, вищим керівникам української армії, що не раз заглядали смерті в очі, підупадати на дусі, на радість ворогам. Вмремо поруч, як це належить мужам-воjakам!» [7, с. 63].

Вдарив залп, обізвавшись гулкою луною в навколишніх будинках. Світ захитався і почав стрімко падати... Вже заливаючись кров'ю, Яків Гандзюк рештками свідомості помітив нахилені над ним, переповнені злобою обличчя із занесеними вгору вістрями багнетів (згодом на тілі Якова Григоровича було виявлено 12 колотих ран). Востаннє промайнув спогад далекої юності і тут же згас...

Після загибелі Якова Гандзюка його дружина Віра Олександрівна Чудинова разом із сином Георгієм (1910 року народження) емігрували за кордон, осівши в США. Нині це добре знана і шанована у штаті Каліфорнія родина, яка не забуває про отчий край. Проживають нащадки Гандзюків і в Багринівцях (один з них – Созон Іванович, син репресованого Гандзюка Івана Созоновича), а також у Вінниці (Гандзюк Степан Федорович, справжній ентузіаст – краєзнавець, який прагне відродити із забуття добре ім'я свого славного прадіда). Саме завдяки Степану Федоровичу одна з сільських вулиць Багриновець нині носить ім'я генерала Гандзюка, а біля батьківського будинку встановлено меморіальну дошку, на якій можна прочитати коротку бойову біографію славетного воїна [9, с. 357].

Поза сумнівом, нащадки Якова Григоровича Гандзюка можуть по праву пишатися своїм шляхетним предком, який і перед обличчям смерті залишився непереможеним, не зрадивши ні присяги Україні, ні честі своєї та совісті. Як і належало справжньому українському патріотіві.

Джерела та література

1. Гандзюк В. Генерал гетьманської України Яків Гандзюк : штрихи до портр. / В. Гандзюк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXI Вінниц. історико-краєзнав. конф., 25–26 жовт. 2007 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2007. – С. 247–252.
2. Державний архів Вінницької області (далі – ДАВіО). – Ф. Д-62. – Оп. 1. – Спр. 138.
3. ДАВіО. – Ф. Д-172. – Оп. 1, т. 2. – Спр. 466.
4. ДАВіО. – Ф. Д-904. – Оп. 16. – Спр. 25.
5. ДАВіО. – Ф. Р-997. – Оп. 3. – Спр. 20.
6. ДАВіО. – Ф. Р-6023. – Оп. 4. – Спр. 21269.
7. Завальнюк К. В. Честі не зрадив своєї / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк // Червоний смерч над Поділлям / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк. – Вінниця, 2008. – С. 60–64.
8. Історія Українського Війська. Вип. 8. – Тернопіль : Збруч, 1992. – С. 370–371.
9. Медведчук Г. К. Подолянин Яків Гандзюк – один з перших творців армії Української Народної Республіки / Г. К. Медведчук // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXII Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 360-річчя утворення Укр. козац. держави, 22 жовт. 2009 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2009. – С. 351–357.
10. Пархомчук Т. Незалежність України в 1918 році міг врятувати... один ескадрон / Тетяна Пархомчук // Дзеркало тижня. – 2002. – 29 берез. – С. 23.
11. Проценко Л. Він йшов попереду... / Л. Проценко // Старожитності. – 1993. – № 3–4. – С. 25–26.

12. Роєнко В. Героїчна загибель генерала Гандзюка / В. Роєнко // Розбудова держави. – 1992. – № 2. – С. 41–43.

13. Скоропадський П. Спогади (кінець 1917 – грудень 1918) / Павло Скоропадський. – Київ ; Філадельфія, 1995.

14. Шевченко О. І стали вони на розстріл, ніби приймали парад козаків... / О. Шевченко // Україна молода. – 2008. – 30 січ. – С. 6–7.

Завальнюк Костянтин Вікторович,
*кандидат історичних наук,
головний спеціаліст Державного архіву Вінницької області,
член НСКУ, почесний краєзнавець України*

Зелінський Руслан Мар'янович,
*краєзнавець (сmt Літин Вінницької обл.),
член НСКУ*

***Передрук із видання «Хмельницькі краєзнавчі студії:
науково-краєзнавчий збірник» (Хмельницький, 2022)***

1. Життя та діяльність генерала Якова Григоровича Гандзюка

1. Бондаренко, О. 21 березня 1873 року народився Яків Гандзюк – український військовий діяч, генерал армії УНР [Електронний ресурс] / Олена Бондаренко // Рідна країна : світогляд. портал. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://ridna.ua/2020/03/21-bereznia-1873-roku-narodyvsia-yakiv-handziuk-ukrains-kuu-viyskovuu-diiach-heneral-armii-unr/> (дата звернення: 06.02.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 21.03.2020.

2. Вельможко, В. Два Якови з Одеського піхотного [Електронний ресурс] : [9 лютого (27 січня за старим стилем) 1918 року трагічно загинули від рук більшовицьких бандитів два генерали війська Української Народної Республіки, які разом колись навчалися в Одес. піхот. училищі, — два Якови: Яків Григорович Гандзюк і Яків Васильович Сафонов. На той час Яків Гандзюк був командиром Першого укр. стрілец. корпусу, а Яків Сафонов – начальником штабу цього корпусу] / Василь Вельможко // Чорномор. новини. – 2016. – 14 квіт. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://chornomorka.com/archive/21710/a-7344.html> (дата звернення: 21.02.23), вільний. – Назва з екрана.

3. Вінничани – нащадки героїв. Генерал Армії УНР Яків Гандзюк [Електронний ресурс] // YouTube : вебсервіс. – Електрон. відеодані (1 файл: 15:33 хв.). – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=15vKd4NIMXg> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 27.08.2018. – Канал користувача на YouTube: Vlasno Info.

4. Вітковський, В. Вінниця – столиця Української Народної Республіки в роки національно-визвольних змагань 1918–1919–1920. Кн. 1 / Вадим Вітковський, Микола Рябий. – Вінниця : Твори, 2018. – 152 с. : іл. – Зі змісту: *Яків Гандзюк.* – С. 16, 17.

5. Вітковський, В. Вінниця – столиця Української Народної Республіки в роки національно-визвольних змагань 1918–1919–1920. Кн. 3. Третя спроба – за вашу і нашу свободу / Вадим Вітковський, Микола Рябий. – Вінниця : Твори, 2020. – 420 с. : іл. – Зі змісту: *Яків Гандзюк.* – С. 65, 68.

6. Вітковський, В. Вінниця – столиця Української Народної Республіки у роки національно-визвольних змагань 1918–1919–1920 років : у 3 кн. / Вадим Вітковський, Микола Рябий. – Вінниця : Він. обл. друк., 2021. – 488 с. : фот. – (Минуле – ґрунт майбутнього). – Зі змісту: *Яків Гандзюк.* – С. 21, 22, 286, 287.

7. Гальчак, С. Гандзюк Яків Григорович : [військ. діяч, генерал] / Сергій Гальчак // Ратна слава Вінниччини: час, події, особистості / Сергій Гальчак. – Вінниця, 2015. – С. 118.

8. Гандзюк, В. Генерал гетьманської України Яків Гандзюк : штрихи до портр. / В. Гандзюк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXI Вінниц. історико-краєзнав. конф., 25–26 жовт. 2007 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2007. – С. 247–252.

9. Гандзюк, В. Невідомі герої. Генерал Яків Гандзюк : [про визнач. військ. діяча доби Гетьманату УНР, уродженця с. Багринівці колиш. Літин. р-ну] / В. Гандзюк // Вінниц. газ. – 2008. – 25 верес. – С. 5.

10. Генерала армії УНР розстріляли за відмову перейти на сторону більшовиків [Електронний ресурс] : [9 лют. 1918 р. трагічно загинули від рук більшовиків два генерали війська Української Народної Республіки – Яків Гандзюк і Яків Сафонов] // Gazeta.ua : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/history/_general-armiyi-unr-rozstrilyali-za-vidmovu-perejti-na-storonu-bilshovikiv/827295 (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 21.03.2018.

11. Громенко, С. Скоропадський і Крим: від протистояння до приєднання / Сергій Громенко. – Київ : Наш Формат, 2021. – 352 с. : іл. – Зі змісту: *Яків Гандзюк*. – С. 61.

12. День в історії [21 березня] – народився командувач 1-го Українського корпусу Яків Гандзюк [Електронний ресурс] : [21 берез. 1873 р. в с. Багринівці на Вінниччині народився Яків Григорович Гандзюк, генерал-майор, командувач 1-го Укр. корпусу] // galinfo : агенція інформації та аналітики : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://galinfo.com.ua/news/den_v_istorii__narodivsya_komanduvach_1go_ukrainskogo_korpusu_yakiv_gandzyuk_382768.html (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 21.03.2022.

13. Дорошенко, Д. І. Український військовий рух і організація збройної сили : [у розд. згадується генерал Я. Гандзюк] / Д. І. Дорошенко // Історія України 1917–1923 рр. : в 2 т. : наук.-попул. літ. / Дмитро Іванович Дорошенко. – Київ, 2002. – Т. 1 : Доба Центральної Ради. – С. 245–269.

14. Журавльов, Д. В. Гетьман часів автомобілів, кінематографа і революції, або «Повернення булаводержця» : [про Скоропадського Павла Петровича (укр. громад., політ. і військ. діяча, гетьмана Української Держави). У ст. згадується генерал Яків Гандзюк] / Д. В. Журавльов // Усі гетьмани України / Д. В. Журавльов ; худож.-оформлювач Є. В. Вдовиченко – Харків, 2011. – С. 487–504.

15. Завальнюк, К. Генерал УНР із Поділля : [про Я. Г. Гандзюка] / К. Завальнюк // Вінниц. газ. – 1998. – 26 листоп.

16. Завальнюк, К. Український генерал Яків Гандзюк (1863–1918 рр.) / К. Завальнюк // Тези доп. і повідомл. 19-ї Вінниц. обл. історико-краєзнав. конф., 18 лют. 1999 р., м. Вінниця. – Вінниця, 1999. – С. 39–41.

17. Завальнюк, К. В. Український генерал Яків Григорович Гандзюк / К. В. Завальнюк, Р. М. Зелінський // Хмельницькі краєзнавчі студії : наук.-краєзнав. зб. / Нац. спілка краєзнавців України, Хмельниц. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України, Центр дослідж. історії Поділля [та ін.]. – Хмельницький, 2022. – Вип. 35. – С. 96–101. – Бібліогр. в кінці ст.

18. Завальнюк, К. В. Честі не зрадив своєї : [Яків Гандзюк, генерал УНР] / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк // Поділ. зоря. – 2001. – 25 січ. ; Червоний смерч над Поділлям / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк. – Вінниця, 2008. – С. 60–64.

19. Зелінський, Р. М. [Гандзюк Яків Григорович (1873–1918) – укр. військ. діяч, генерал, розстріляний більшовиками у Києві в 1918 р.] / Р. М. Зелінський, К. В. Завальнюк // Вінниччина в системі державного адміністративного устрою від давнини до сучасності /

Р. М. Зелінський, К. В. Завальнюк. – Вінниця, 2021. – С. 176.

20. Зелінський, Р. М. [Гандзюк, Яків Григорович (військ. діяч, генерал-майор ; 21.03.1873–09.02.1918)] / Р. М. Зелінський, К. В. Завальнюк // Літинщина в системі державного адміністративного устрою від давнини до сучасності / Р. М. Зелінський, К. В. Завальнюк. – Вінниця, 2018. – С. 129–130.

21. Іванців, В. О. З Білої Церкви – у славу : [про генерала Я. Г. Гандзюка] / В. О. Іванців // Українська революція: з Білої Церкви – в історію : розвідки, рец., попул. ст. / уклад. В. О. Іванців. – Біла Церква, 2017. – С. 15–19.

22. Історія українського війська / М. Ю. Відейко [та ін.] ; під заг. ред. В. Павлова ; худож. О. Ком'яхов. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. – 416 с. : кольор. іл. – Зі змісту: *Я. Гандзюк*. – С. 305.

23. Історія українського війська: Українські генерали. Яків Гандзюк [Електронний ресурс] : [дослідник історії визвол. боротьби українців у ХХ столітті Ігор Вітик розповідає про командувача Першого укр. корпусу Якова Гандзюка, який керував військ. частинами цього корпусу у війні проти більшовиц. росії. Був схоплений більшовиками у лют. 1918 р. і страчений за наказом їхнього командира Муравйова через відмову перейти на бік більшовиків] // YouTube : вебсервіс. – Електрон. відеодані (1 файл: 15:27 хв). – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=TrDgI77IXAY> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 28.10.2022. – Канал користувача на YouTube: КАНАЛ ЦБО ЗСУ.

24. Калинчук, Д. Як Центральна Рада втратила шанс створити українське військо [Електронний ресурс] : [про Павла Скоропадського, який на початку січ. 1918 р. подав у відставку, передавши командування 1-м Українським корпусом генералу Якову Гандзюку – командувачу 104-ї дивізії] / Дмитро Калинчук // Український тиждень : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/iak-tsentralna-rada-vtratyla-shans-stvorityu-ukrainske-vijsko/> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 07.12.2011.

25. Кіндсфатер, О. Життя і смерть генерала Гандзюка [Електронний ресурс] / Олександр Кіндсфатер // АрміяInform : вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2020/05/07/zhyttya-i-smert-general-gandyuka/> (дата звернення: 06.02.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 07.05.2020.

26. Ковальчук, М. Українізація на Південно-Західному фронті російської армії (травень – листопад 1917 р.) : [у ст. згадується генерал Я. Гандзюк] / Михайло Ковальчук // Військово-іст. альм. / ред. В. Горелов. – Київ, 2007. – Річник 8. – Число 2 (15). – С. 45–86. – Бібліогр. в кінці ст.

27. Кривий, В. Людина – легенда : [90 років з дня загибелі генерала УНР Якова Гандзюка] / В. Кривий // Літин. новини. – 2008. – 9 лют. – С. 6.

28. Лукашук, О. Яків Гандзюк під час першої війни з радянською Росією звільняв Шепетівку від більшовиків [Електронний ресурс] / Олександр Лукашук // Сайт міста Шепетівка : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://shepetivka.com.ua/statti/suspilstvo/9227-yakiv-handziuk-pid-chas-pershoi-viiny-z-radianskoju-rosiieiu-zvilniav-shepetivku-vid-bilshovykiv.html> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 29.08.2021.

29. Лупаков, Є. Більшовики розстріляли українських генералів [Електронний ресурс] : [9 лют. 1918 р. трагічно загинули від рук більшовиц. бандитів два генерали війська Української Народної Республіки – два Якови: Яків Григорович Гандзюк і Яків Васильович Сафонов. На той час Яків Гандзюк був командиром Першого укр. стрілец. корпусу, а Яків Сафонов – начальником штабу цього корпусу] / Євген Лупаков // СВОБОДА : газ. укр. громади в Америці : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://svoboda-news.com/svwp/%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%88%D0%BE%D0%B2%D0%B8-8%D0%BA%D0%B8-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%81%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BB%D1%8F%D0%BB%D0%B8-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85/> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 16.02.2023.

30. Лупаков, Є. Вшановуймо своїх генералів : [у лют. 2020 р. виповнилося 102 роки з дня героїч. загибелі – розстрілу більшовиц. військами укр. офіцерів, що відмовилися переходити на бік червоних, серед них – Яків Гандзюк, генерал 1-го Українського корпусу] / Євген Лупаков // Слово Просвіти. – 2020. – 13–19 лют. – С. 2, 5. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://slovoprosvity.org/2020/02/12/vshanovuymo-svoikh-generaliv/> (дата звернення: 21.02.23), вільний. – Назва з екрана.

31. Мараєв, В. Відставка Павла Скоропадського з посади командувача 1-м Українським корпусом : [тимчасовим командувачем з'єднання став генерал-майор Яків Гандзюк] / Владлен Мараєв // Україна, 1918 : хроніка / Владлен Мараєв. – Харків, 2020. – С. 19–20 : фот., портр., іл.

32. Мараєв, В. Яків Гандзюк – генерал, який загинув за Україну [Електронний ресурс] / Владлен Мараєв // Український інтерес : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://uain.press/blogs/yakiv-gandzyuk-general-yakij-zagynuv-za-ukrayinu-776045> (дата звернення: 06.02.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 02.04.2022.

33. Медведчук, Г. К. Подолянин Яків Гандзюк – один з перших творців армії Української Народної Республіки : [Яків Гандзюк народився 21 берез. 1873 р. у с. Багринівці Поділ. губернії, нині Вінниц. р-ну Вінниц. обл.] / Г. К. Медведчук // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXII Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф. : до 360-річчя утворення Укр. козац. держави, 22 жовт. 2009 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2009. – С. 351–357.

34. Мельник, А. Генерал Гандзюк з Багринівців : [наш земляк був командувачем 1-го Українського корпусу в часи УНР] / А. Мельник // 33-й канал. – 2009. – 18 лют. – С. 12. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://old.33kanal.com/2009/09-08-30.php> (дата звернення: 21.02.23), вільний. – Назва з екрана.

35. Микулинський, І. М. Під проводом Української Центральної Ради / І. М. Микулинський. – Чернівці : Прут, 2013. – 704 с. : фот. – Бібліогр.: с. 653–662. – Зі змісту: Генерал-майор *Яків Гандзюк*. – С. 159, 203, 206, 207, 296, 304, 305, 306, 511.

36. Михайлова, О. Популярний генерал : [про П. Скоропадського, події 1917 р., оборону Києва від більшовиків та передачу командування 1-м Українським корпусом

генералу Якову Гандзюку] / Ольга Михайлова // Павло Скоропадський: «Крім негідників, усі підуть за мною» / Ольга Михайлова ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. – Київ, 2018. – С. 106–119.

37. Михайлова, О. Українізація корпусу : [у 1917 р. почалась українізація корпусів Павлом Скоропадським, зокрема був створений 1-й Український корпус, одним із командувачів якого був призначений генерал Яків Гандзюк] / Ольга Михайлова // Павло Скоропадський: «Крім негідників, усі підуть за мною» / Ольга Михайлова ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. – Київ, 2018. – С. 95–105.

38. Нагаєвський, І. Історія Української держави двадцятого століття / І. Нагаєвський ; ред. В. Ф. Гужва. – Київ : Укр. письменник, 1993. – 413 с. – Зі змісту: *Я. Гандзюк*. – С. 97.

39. Пархомчук, Т. «Ви помились, ми – українці, і нам зрозумілі причини, що змусили вас воювати з нами» : [про подвиги та загибель командувача 1-го Українського корпусу військ УНР Якова Гандзюка] / Тетяна Пархомчук // День. – 2014. – 19–20 верес. – С.13. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/article/poshta-dnya/vyromulylys-my-ukrayintsi-i-nam-zrozumili-prychyny-shcho-zmusyly-vas-vouyvatu> (дата звернення: 21.02.23), вільний. – Назва з екрана.

40. Пархомчук, Т. Гандзюк Яків – генерал УНР [Електронний ресурс] / Тетяна Пархомчук // КолоКрай : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://kolokray.com/uk/f/gandzyuk-yakov-general-unr.html> (дата звернення: 06.02.2023), вільний. – Назва з екрана.

41. Пархомчук, Т. Незалежність України в 1918 році міг врятувати... один ескадрон : [про героїч. генерала з Вінниччини Якова Гандзюка] / Тетяна Пархомчук // Дзеркало тижня. – 2002. – 29 берез. – С. 23.

42. Пархомчук, Ю. Над Бугом похмурим ідем ескадроном, на бій надихає Вітчизна сама. Роздайте патрони, полковник Гаєвський, генерал Гандзюк, одягніть ордена : [про генерала Я. Г. Гандзюка, уродженця с. Багринівці, що на Літинщині] / Ю. Пархомчук // Подоля. – 1994. – 2 берез.

43. 1-й український корпус [Електронний ресурс] : [було сформовано восени 1917 р. генерал-лейтенантом Павлом Скоропадським, який на початку січ. 1918 р. подав у відставку, передавши командування генералу Якову Гандзюку] // Вікіпедія : вільна енциклопедія : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/1-й_український_корпус (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана.

44. 1-й український корпус [Електронний ресурс] : [було сформовано восени 1917 р. генерал-лейтенантом Павлом Скоропадським, який на початку січ. 1918 р. подав у відставку, передавши командування генералу Якову Гандзюку] // Українопедія : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://ukrainopedia.fandom.com/wiki/1-й_український_корпус (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана.

45. Пиріг, Р. Я. Павло Скоропадський : штрихи до політ. портр. : [згадуються події 1918 р., коли він передав командування 1-м Українським корпусом генералові Я. Гандзюку] / Р. Я. Пиріг, Ф. М. Проданюк // Укр. іст. журн. – 1992. – № 9. – С. 91–105.

46. «Покоління. Паралелі». Генерал Яків Гандзюк та сучасні нащадки [Електронний ресурс] : [як це було 100 років тому за часів Визвол. змагань 1917–1921 р., понад 70 років тому в період розгортання УПА і про боротьбу на сучас. рос.-укр. війні. Авторка проєкту Віта Приймак] // YouTube : вебсервіс. – Електрон. відеодані (1 файл: 26:00 хв.). – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=itQqR-RbRZo> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 01.11.2021. – Канал користувача на YouTube: Суспільне Вінниця.

47. Проценко, Л. Він йшов попереду... : до сторіччя від дня народж. Якова Гандзюка : [генерала 1-го Укр. корпусу Армії УНР] / Людмила Проценко // Старожитності. – 1993. – Число 3/4. – С. 25–26.

48. Реєнт, О. П. Військова кар'єра : [у розд. розповідається про військ. кар'єру П. Скоропадського, згадується генерал Я. Гандзюк] / О. П. Реєнт // Павло Скоропадський : біогр. окремої особи / О. П. Реєнт. – Київ, 2003. – С. 26–47.

49. Реєнт, О. П. Нариси життя Літинщини, 1917–1921 рр. : революц. події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут ; НАН України [та ін.]. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2017. – 298 с. – Зі змісту: *Гандзюк Я.* – С. 79, 80.

50. Рєзнік, В. Іван Бурлака – громадський діяч, краєзнавець, природоохоронець, правозахисник : [у ст. згадуються відомі уродженці Літинщини, зокрема генерал Армії УНР Яків Гандзюк] / Валерій Рєзнік // Правозахисник. – 2003. – № 4. – С. 18–24.

51. Роєнко, В. Героїчна загибель генерала Гандзюка : [про військ. діяча Я. Гандзюка] / Віктор Роєнко // Розбудова держави. – 1992. – № 2. – С. 41–43.

52. Рудяченко, О. Яків Гандзюк. Генерал-прапорносець [Електронний ресурс] / Олександр Рудяченко // Укрінформ : мультимед. платформа іномовлення України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3658028-akiv-gandzук-generalpraporonosец.html> (дата звернення: 06.02.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 30.01.2023.

53. Рябокiнь, О. В ім'я України поставив життя «ВА-БАНК» : [про Якова Григоровича Гандзюка, видат. укр. військ. діяча, генерала Армії УНР, який народився на Літинщині] / Олександр Рябокiнь // Гайсин. вісн. – 2020. – 14 трав. – С. 3.

54. Савченко, В. А. Заколотник у пошуках сили (січень – квітень 1918 р.) : [у розд. згадуються генерали Я. Гандзюк та Я. Сафонов] / В. А. Савченко // Павло Скоропадський – останній гетьман України / В. А. Савченко. – Харків, 2008. – С. 93–122.

55. Скоропадський, П. Спогади. Кiнець 1917 – грудень 1918 / Павло Скоропадський ; упоряд. Ігор Гирич. – 2-ге вид. – Київ : Наш формат, 2016. – 480 с. – Бібліогр.: с. 454–475. – Зі змісту: [Спогади про військового, генерала, командира 1-го Українського корпусу *Гандзюка Якова*]. – С. 35, 39, 42, 74, 75, 86, 375.

56. Скоропадський, П. Спогади. Кiнець 1917 – грудень 1918 / Павло Скоропадський ; із рос. пер. Елеонора Соловей. – Київ : Наш формат, 2017. – 456 с. – Зі змісту: [Спогади про військового, генерала, командира 1-го Українського корпусу *Гандзюка Якова*]. – С. 34, 38, 41, 71, 73, 83, 358.

57. Скоропадський, П. Спомини / Павло Скоропадський. – Київ : Україна, 1992. – 112 с. – Зі змісту: *Я. Гандзюк*. – С. 20, 49, 50, 63.

58. Солдатенко, В. Україна в революційну добу : іст. есе-хроніки. У 4 т. Т. 1. Рік 1917 / В. Солдатенко. – Харків : Прапор, 2008. – 560 с. – Зі змісту: *Гандзюк Я. Г.* – С. 483.

59. Солдатенко, В. Ф. Запровадження автономії України і збройні сили республіки : [у ст. згадується генерал Я. Гандзюк, вказаний як Гандзюк] / В. Ф. Солдатенко // Укр. іст. журн. – 1992. – № 7/8. – С. 24–38.

60. Тинченко, Я. Війська Ясновельможного Пана Гетьмана. Армія Української Держави, травень – грудень 1918 р. / Ярослав Тинченко ; худож. Богдан Піргач. – Київ : Темпора, 2014. – 152 с. : іл., табл., фот. – (*Militaria Ucrainica*). – Зі змісту: *Яків Гандзюк*. – С. 18.

61. Тинченко, Я. Гандзюк Яків Григорович (21.03.1873–27.01(9.02)1918) – генерал-майор військ Центральної Ради / Ярослав Тинченко // Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921) / Ярослав Тинченко. – Київ, 2007. – Кн. 1. – С. 101–102.

62. Тинченко, Я. Події на Правобережній Україні у січні 1918 р. : [про призначення на посаду командувача 1-го Укр. корпусу генерала Я. Гандзюка та розстріл його більшовиками в Києві 9 лют. (27 січ.) 1918 р.] / Ярослав Тинченко // Українські збройні сили, березень 1917 р. – листопад 1918 р. : організація, чисельність, бойові дії / Ярослав Тинченко. – Київ, 2009. – С. 91–93.

63. 1873 – народився Яків Гандзюк, командувач 1-го Українського корпусу [Електронний ресурс] // УІНП : офіц. вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/berezen/21/1873-narodyvsya-komanduvach-1-go-ukrayinskogo-korpusu-yakiv-gandzyuk> (дата звернення: 06.02.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 12.02.2019.

64. Українська Центральна Рада : док. та матеріали. У 2 т. Т. 1. 4 берез. – 9 груд. 1917 р. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1996. – 590 с. : портр. – (Пам'ятки історії України ; Серія V: Джерела новітньої історії). – Зі змісту: *Гандзюк Яків Григорович*. – Прим. 228.

65. Хропун, О. В. Давно забутий генерал : [про Я. Г. Гандзюка] / О. В. Хропун // Межибіж : наук. вісн. з проблем регіон. історії та пам'яткознавства / ред.: А. Г. Філінюк, О. Г. Погорілець, Л. В. Баженов ; під ред. В. П. Газін. – Меджибіж ; Хмельницький, 2011. – № 1: Стародавній Меджибіж в історико-культурній спадщині України. – С. 274–278. – Бібліогр. в кінці ст.

66. Черкаська, Г. Доля на схрещених шаблях [Електронний ресурс] : [про генерала Армії УНР Якова Гандзюка. Наприкінці 90-х із США прилетіли онуки генерала, упорядкували його могилу. Власним коштом поставили пам'ятник, на якому зображено дві схрещені шаблі] / Ганна Черкаська // Грінченко-інформ : суспільно-політич. студент. вид. : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://grinchenko-inform.kubg.edu.ua/dolya-na-shreshhenyh-shablyah/#.ZAYVzHZBwdU> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 24.03.2019.

67. Шевченко, О. Гандзюк і Сафонов. Два царські генерали, які не зрадили присяги УНР / О. Шевченко // Україна молода. – 2011. – 9 лют.

68. Шевченко, О. І стали вони на розстріл, ніби приймали парад козаків... / О. Шевченко // Україна молода. – 2008. – 30 січ.

69. Яків Гандзюк : [біографія і діяльність] // Гетьман. – 2018. – № 3/4. – С. 57.

70. Яків Гандзюк | Слава України № 26 [Електронний ресурс] // YouTube : вебсервіс. – Електрон. відеодані (1 файл: 02:28 хв.). – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=j5idMTA2S2s&t=2s> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 13.10.2017. – Канал користувача на YouTube: Danylo Yanevsky.

2. Вшанування пам'яті військового діяча

71. Про присвоєння почесних найменувань військовим частинам Сухопутних військ Збройних Сил України : Указ Президента України від 06 травня 2020 р. № 168/2020 [Електронний ресурс] : [серед переліку вказано, що 59-й окремій мотопіхотній бригаді Сухопутних військ Збройних Сил України присвоєно почесне найменування «імені Якова Гандзюка» та надалі іменувати її – 59 окрема мотопіхотна бригада імені Якова Гандзюка Сухопутних військ Збройних Сил України] // Президент України : офіц. інтернет-представництво. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/1682020-33569> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 06.05.2020.

72. Безуглий, Ю. Міська рада увічнила пам'ять генерала Якова Гандзюка та професора Іллі Шульги : [дві нові вулиці в нашому місті (мікрорайон Поділля) назвали на честь відомих земляків] / Ю. Безуглий // Вінниц. газ. – 2014. – 2 верес. – С. 2.

73. В Киевском военном лицее имени Богуна открыли мемориальную доску генералу Якову Гандзюку (фото) [Електронний ресурс] // КиївВлада : інтернет-видання : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://kievvlad.com.ua/news/v-kyevskom-voennom-litsee-imeni-boguna-otkryli-memorialnuyu-dosku-generalu-yakovu-gandzyuku-foto?noredirect=true> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 13.09.2021.

74. В мікрорайоні Поділля дві нові вулиці названі на честь генерала Гандзюка та професора Шульги [Електронний ресурс] // MyVin : Моя Вінниця : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.myvin.com.ua/ua/news/events/29171.html> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 29.08.2014.

75. В мікрорайоні «Поділля» нові вулиці назвали на честь генерала Гандзюка та професора Шульги // Новини Вінниччини. – 2014. – 3 верес. – С. 4 : фот.

76. Веляник, А. «Совість не дозволяє вам дивитися нам в очі». Яків Гандзюк і ті, хто захищають Україну під його іменем [Електронний ресурс] / Андріана Веляник // «Свідомі» : незалеж. всеукр. молодіж. онлайн-медіа : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. –

Режим доступу: <https://svidomi.in.ua/page/sovist-ne-dozvoliaie-vam-dyvytysia-nam-v-ochi-yakiv-handziuk-i-ti-khto-zakhyshchaiut-ukrainu-pid-ioho-imenem> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 09.02.2023.

77. Вінницьким воякам подарували портрет генерала – засновника Українського війська [Електронний ресурс] : [з нагоди Дня Збройних Сил та 6-ї річниці з дня створення 59 окрема мотопіхот. бригада отримала в подарунок від колективу Центру історії Вінниці портр. одного із засновників Укр. війська – генерала Якова Гандзюка. Авт. портр. – Артур Орльонов, відомий укр. худож., портретист і баталіст, голов. худож. студії Укр. батал. мистецтва. Наук. консультант портр. – Олександр Федоришен, історик, дир. Центру історії Вінниці] // Телеканал ВІТА ТБ : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://vitatv.com.ua/oblast/vinnyskym-voyakam-podaruvaly-portret> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 07.12.2020.

78. Вітання голови обласної державної адміністрації Владислава Скальського 59 окремії мотопіхотній бригаді Сухопутних військ Збройних Сил України з нагоди присвоєння почесного найменування «імені Якова Гандзюка» [Електронний ресурс] // Вінницька обласна військова адміністрація : офіц. вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/26792-vitannia-holovy-oblasnoi-derzhavnoi-administratsii-vladyslava-skalskoho-59-okremii-motopikhotnii-bryhadi-sukhoputnykh-viisk-zbroinykh-syl-ukrainy-z-nahody-prysvoiennia-rochesnoho-naimenuvannia-imeni-yakova-handziuka> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 07.05.2020.

79. Втретє про трьох Яковів : [черг. фестиваль військ.-патріот. пісні, присвяч. трьом Яковам, діячам УНР, які воювали на території Літин. р-ну, – Гандзюку, Гальчевському та Шепелю – пройшов на сцені Літин. палацу культури] // Вінниччина. – 2019. – 6 листоп. – С. 4 : фот.

80. Генерал армії УНР Яків Гандзюк : [листівка] // Буремні події Української революції 1917–1921 рр. на теренах Поділля : комплект з 31 листівки / Вінниц. облдержадмін. [та ін.] ; відп. ред. К. Висоцька ; авт. проекту, упоряд. Л. Семенко. – Вінниця, 2018. – Лист 6.

81. Генерал-майор Яків Гандзюк : полотно, олія, 105x80 : [картини худож. Михайла Бабія] // Вінниц. край. – 2005. – № 1. – С. 4 вкладки.

82. Генерал Яків Гандзюк : [народився в с. Багринівці колиш. Літин. р-ну, рік народж. вказаний – 1874 р.] // Визначні пам'ятки Вінниччини [Образотворчий матеріал] = Remarkable memorials of Vinnitsya region : до 80-річчя утворення Вінниц. обл. : альбом / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; відп. за вип. К. Висоцька. – Вінниця, 2011. – С. 236 : кольор. фот.

83. Генерал Яків Гандзюк : [народився в с. Багринівці колиш. Літин. р-ну, рік народження вказаний – 1874 р.] // Визначні пам'ятки Вінниччини [Образотворчий матеріал] = Heritage Sites of Vinnitska Region / Вінниц. обл. Рада [та ін.] ; голова редкол. А. Олійник ; відп. за вип. К. Висоцька. – 3-тє вид., допов. і перероб. – Вінниця, 2019. – С. 238 : фот.

84. Генерал Яків Гандзюк : [народився в с. Багринівці колиш. Літин. р-ну, рік народження вказаний – 1874 р.] // Визначні пам'ятки Вінниччини [Образотворчий матеріал] = Heritage Sites of Vinnitska Region / Вінниц. обл. Рада [та ін.] ; голова редкол. В.

Соколовий. – 4-те вид., допов. і перероб. – Вінниця, 2020. – С. 242 : фот.

85. Глава держави підписав Указ про присвоєння почесних найменувань військовим частинам Сухопутних військ ЗСУ [Електронний ресурс] : [59-й окремішній мотопіхот. бригаді Сухопут. військ Збройних Сил України присвоєно почес. найменування «імені Якова Гандзюка»] // АрміяInform : вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2020/05/06/prezydent-pidpysav-ukaz-pro-prysvoyennya-pochesnyh-pajmenuvannya-vijskovym-chastynam-suhoputnyh-vijsk-zbrojnyh-syl-ukrayiny-zsu/> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 06.05.2020.

86. 9 лютого 2019 р. : [у Літині в район. краєзнав. музеї ім. У. Кармалюка відбулося вшанування генерала УНР, уродженця с. Багринівці Літин. р-ну Якова Григоровича Гандзюка] // З любов'ю до малої батьківщини : діяльність Вінниц. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України (2019 р.) (записки з щоденника) / Нац. спілка краєзнавців України, Вінниц. обл. орг. – Вінниця, 2020. – Кн. 4. – С. 14.

87. До 135-ї річниці від дня народження генерала УНР Якова Григоровича Гандзюка : [в Літин. краєзнав. музеї ім. У. Кармалюка відбувся круглий стіл] // Літин. новини. – 2008. – 29 берез. – С. 1.

88. Зотов, М. Нові вулиці на «Поділлі» назвуть на честь генерала і професора : [генерала Якова Гандзюка і професора Іллі Шульги] / Максим Зотов // Місто. – 2014. – 3 верес. – С. 2 : фот.

89. Зотов, М. У Літині хочуть встановити стелу пам'яті «трьох Яковів» : [із зображенням та корот. іст. довідками про героїв укр. визвол. змагань Якова Гальчевського, Якова Гандзюка та Якова Шепеля] / Максим Зотов // Місто. – 2019. – 6 листоп. – С. 30.

90. Історики з Вінниці віднайшли рідкісні світлини українського генерала Якова Гандзюка (Фото) [Електронний ресурс] // Vinbazar : Вінниц. бізнес портал : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://vinbazar.com/news/kultura-i-sport/istoriki-z-vinnitsii-vidnayshli-ridkisini-svitlini-ukranskogo-general-a-yakova-gandyuka-foto> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 02.07.2022.

91. Ковалишена, Ю. Показали рідкісні фото генерала, ім'я якого носить одна із бригад на Вінниччині [Електронний ресурс] : [генерал Яків Гандзюк] / Юлія Ковалишена // Суспільне Новини : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://suspilne.media/255720-pokazali-ridkisini-foto-general-a-ima-akogo-nosit-odna-iz-brigad-na-vinnitsini/> (дата звернення: 06.02.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 01.07.2022.

92. Коваль, Р. На честь захисників УНР : [на Літинщині вшанували генерала Армії УНР Якова Гандзюка та полковника Армії УНР Якова Гальчевського] / Роман Коваль // Літин. вісн. – 2015. – 26 берез. – С. 1.

93. Ковальчук, Т. Натхненно звучали патріотичні пісні : [3 листоп. 2017 р. на Літинщині відбувся Перший літин. фестиваль військ.-патріот. пісні імені Гандзюка, Гальчевського та Шепеля] / Тетяна Ковальчук // Літин. вісн. – 2017. – 9 листоп. – С. 5.

94. Ковтун, М. Бойовій бригаді – почесне звання : [59-й ОМПБ присвоєно звання Я. Гандзюка] / Марія Ковтун // Трибуна праці. – 2020. – 15 трав.

95. Код воїна: покровителі механізованих військ [Електронний ресурс] : [серед сучас. підрозділів механізов. військ ЗСУ є бригади, що названі на честь знакових постатей періоду нац.-визвол. боротьби 1917–1921 рр. 59-та окрема мотопіхот. бригада ім. Якова Гандзюка входить до складу ОК «Південь» Сухопут. військ ЗСУ. Бригаду сформували наприкінці 2014 року. У 2020-му 59 ОМБр отримала почес. найменування на честь Якова Гандзюка – генерал-майора, командувача 1-го Укр. корпусу, одного із творців укр. війська доби УНР] // Історична правда : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/11/22/162074/> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 22.11.2022.

96. Краевский, С. В Виннице две улицы назовут в честь генерал-майора Гандзюка и профессора Шульги / Станислав Краевский // Вінниц. реалії. – 2014. – 27 серп. – С. 3.

97. Кривоніс, О. Імені Якова Гандзюка... : [59-та окрема мотопіхот. бригада ЗСУ, що дислокується на Вінниччині, відтепер служитиме під ім'ям генерала Армії УНР, уродженця с. Багринівці колиш. Літин. р-ну Якова Гандзюка] / Олег Кривоніс // Вінниччина. – 2020. – 3 черв. – С. 6 : фот.

98. «Літинський фестиваль військово-патріотичної пісні імені Гандзюка, Гальчевського та Шепеля» [Електронний ресурс] // Вінницька обласна військова адміністрація : офіц. вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.vin.gov.ua/dep-smp/14383-litynskyi-festyval-viiskovo-patriotychnoi-pisni-imeni-handziuka-halchevskoho-ta-shepelia> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 02.11.2018.

99. Літинський фестиваль військово-патріотичної пісні імені Гандзюка, Гальчевського та Шепеля : [пам'яті борців за незалежність України] // Літин. вісн. – 2018. – 8 листоп. – С. 1.

100. Луцков, В. Мотопіхотну бригаду на Вінниччині назвали на честь військового діяча часів УНР [Електронний ресурс] : [59-та окрема мотопіхот. бригада Сухопут. військ ЗСУ, управління якої розташоване на Вінниччині, отримала почес. найменування. Її називатимуть на честь Якова Гандзюка, військ. діяча часів УНР] / В'ячеслав Луцков // Вежа : вінниц. інформ. портал. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://vezha.ua/motopihotnu-brygadu-na-vinnychchyni-nazvaly-na-chest-vijskovogo-diyacha-chasiv-unr/> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 06.05.2020.

101. Мазепа, Гандзюк и Мономах. Бригады получили от Зеленского почетные наименования [Електронний ресурс] : [59 окремі мотопіхот. бригаді Сухопут. військ ЗСУ присвоєно почес. найменування «імені Якова Гандзюка»] // ЛІГА.Новости : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://news.liga.net/politics/news/mazepa-gandzyuk-i-monomah-brigady-poluchili-ot-zelenskogo-pochetnye-naimenovaniya> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 07.05.2020.

102. Меморіальна дошка на будинку, в якому народився Яків Гандзюк, с. Багринівці Літинського р-ну // Буремні події Української революції 1917–1921 рр. на теренах Поділля [Образотворчий матеріал] : комплект з 31 листівки / Вінниц.

облдержадмін. [та ін.] ; відп. ред. К. Висоцька ; авт. проекту, упоряд. Л. Семенко. – Вінниця, 2018. – Лист. 6.

103. Меморіальна дошка на будинку, в якому народився Я. Гандзюк, с. Багринівці Літинського району : [фото] // Визначні пам'ятки Вінниччини [Образотворчий матеріал] = Remarkable memorials of Vinnytsya region : до 80-річчя утворення Вінниц. обл. : альбом / Вінниц. обл. краєзнав. музей ; відп. за вип. К. Висоцька. – Вінниця, 2011. – С. 237 : кольор. фот.

104. Меморіальна дошка на будинку, в якому народився Я. Гандзюк, с. Багринівці Літинського району : [фото] // Визначні пам'ятки Вінниччини [Образотворчий матеріал] = Heritage Sites of Vinnitska Region / Вінниц. обл. Рада [та ін.] ; голова редкол. А. Олійник ; відп. за вип. К. Висоцька. – 3-тє вид., допов. і перероб. – Вінниця, 2019. – С. 239 : фот.

105. Меморіальна дошка на будинку, в якому народився Я. Гандзюк, с. Багринівці Літинського району : [фото] // Визначні пам'ятки Вінниччини [Образотворчий матеріал] = Heritage Sites of Vinnitska Region / Вінниц. обл. Рада [та ін.] ; голова редкол. В. Соколовий. – 4-тє вид., допов. і перероб. – Вінниця, 2020. – С. 243 : фот.

106. Минулоріч [2018 р.] на Вінниччині вперше започатковано цикл документальних фільмів про героїв сьогодення під назвою «Жива історія» [Електронний ресурс] : [протягом року знято вісім фільмів про наших земляків. На вебсайті ОВА створено банер під назвою «Вінничани в історії», де розміщено фільми про Якова Гальчевського, Якова Гандзюка, Івана Богуна, Юхима Щирицю, Семена Ільницького, Олімпіаду Пашенко, Михайла Грушевського, Дмитра Марковича] // Вінницька обласна військова адміністрація : офіц. вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/17197-mynulorich-na-vinnychchini-vpershe-zapochatkovano-tyykl-dokumentalnykh-filmiv-pro-heroiv-sohodennia-pid-nazvoiu-zhyva-istoriia> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 25.02.2019.

107. Мотопіхотна бригада ЗСУ отримала ім'я уродженця Вінниччини Якова Гандзюка [Електронний ресурс] // Місто : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://misto.vn.ua/oblast/motopixotna-brigada-zsu-imya-urodzhenca-vinnichchini-yakova-gandzyuka/> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 07.05.2020.

108. На Вінниччині відбувся фестиваль військово-патріотичної пісні на честь діячів УНР [Електронний ресурс] : [3 листоп. 2017 р. в смт Літин вперше відбувся район. фестиваль військ.-патріот. пісні під гаслом: «Ми йдемо, щоб підняти з руїни Українську Державу Нову» на честь видат. уродженців Літинщини, військ. діячів УНР, керівників укр. антибільшовиц. визвол. руху на Вінниччині у 1917–1920-х рр.: генерала Якова Гандзюка, полковників і повстан. отаманів Якова Гальчевського і Якова Шепеля] // Вінницька обласна військова адміністрація : офіц. вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/6676-na-vinnychchini-vidbuvsia-festyval-viiskovo-patriotichnoi-pisni-na-chest-diiachiv-unr> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 06.11.2017.

109. На Вінниччині відбудеться фестиваль на вшанування «трьох Яковів» (Фото) [Електронний ресурс] : [вшанування пам'яті літинчан, що брали участь у Перших Визвольних змаганнях, зокрема генерала Якова Гандзюка та повстан. отамана Якова Шепеля, сотника Армії УНР, повстан. отамана Якова Гальчевського] // Vinbazar : вінниц.

бізнес портал : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://vinbazar.com/news/kultura-i-sport/na-vinnichchini-vidbudetsya-festival-na-vshanuvannya-troh-yakoviv-foto> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 30.10.2019.

110. На Вінниччині вшанують пам'ять відомих історичних постатей – уродженців Літинського повіту Якова Гандзюка, Якова Гальчевського та Якова Шепеля [Електронний ресурс] // Вінницька обласна військова адміністрація : офіц. вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/22178-na-vinnichchini-vshanuiut-pamiat-vidomykh-istorychnykh-postatei-urozhentsiv-litynskoho-povitu-yakova-handziuka-yakova-halchevskoho-ta-yakova-shepelia> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 30.10.2019.

111. На Літинщині відбулися історико-гуманітарні заходи на вшанування пам'яті отамана Якова Шепеля [Електронний ресурс] : [вшанування пам'яті літинчан, що брали участь у Перших визвол. змаганнях, зокрема, генерала Якова Гандзюка та повстан. отамана Якова Шепеля, сотника Армії УНР, повстан. отамана Якова Гальчевського] // Вінницька обласна військова адміністрація : офіц. вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/40390-na-litynshchyni-vidbulysia-istoryko-humanitarni-zakhody-na-vshanuvannia-pam-iati-otamana-yakova-shepelia> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 08.10.2021.

112. Олійник, Л. Його ім'я носить 59-та мотопіхотна бригада. Хто такий генерал Яків Гандзюк : [Яків Григорович Гандзюк – військовий з Вінниччини, колиш. царський генерал, який став одним із перших творців нової укр. армії, командир дивізії в складі 1-го Укр. корпусу, захисник Києва від більшовиків у січні 1918 р.] / Лариса Олійник // *RIA*. – 2022. – 19 жовт. – С. 15 : фот.

113. Олійник, Л. Його ім'я носить 59-та мотопіхотна бригада. Цікаві факти про генерала Якова Гандзюка [Електронний ресурс] / Лариса Олійник // 20 хвилин : сайт новин. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://vn.20minut.ua/lyudi/yogo-imya-nosit-59-okrema-motopihotna-brigada-tsikavi-fakti-pro-genera-11686756.html> (дата звернення: 06.02.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 09.10.2022.

114. Пам'яті трьох Яковів : [у Літині вже вдруге відбувся фестиваль військ.-патріот. пісні, присвяч. пам'яті трьох легендар. діячів УНР – Я. Гандзюка, Я. Гальчевського, Я. Шепеля] // *Вінниччина*. – 2018. – 7 листоп. – С. 1.

115. Пам'ятки історії та культури Вінницької області. Вінниця / Обл. робоча група тому Зводу пам'яток історії та культури Вінниц. обл. ; упоряд.: Ю. А. Зінько, А. М. Подолинний. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – 224 с. : іл. – Зі змісту: *Гандзюк Я. Г.* – С. 149.

116. Пам'ятки історії та культури Вінницької області. Ч. 1. Барський – Немирівський райони / Вінниц. облдержадмін. [та ін.] ; голов. ред. Ю. А. Зінько. – Вінниця : Вінниц. обл. друк., 2019. – 400 с. : кольор. фот. – Зі змісту: *Яків Гандзюк*. – С. 29, 251.

117. 59 окрема мотопіхотна бригада з Вінниччини отримала портрет Якова Гандзюка [Електронний ресурс] : [з нагоди Дня Збройних Сил та 6-ї річниці з дня створення 59 окрема мотопіхот. бригада отримала в подарунок від колективу Центру історії Вінниці портр. одного із засновників Укр. війська – генерала Якова Гандзюка. Авт.

портр. – Артур Орлюнов, відомий укр. худож., портретист і баталіст, голов. худож. студії Укр. батал. мистецтва. Наук. консультант портр. – Олександр Федоришен, історик, дир. Центру історії Вінниці] // Новини Вінниці : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://news.vn.ua/59-okrema-motopikhotna-bryhada-z-vinnychchynu-otrymala-portret-yakova-handziuka/> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 09.12.2020.

118. 59-й мотопіхотній бригаді ЗСУ присвоєно ім'я отамана УНР Якова Гандзюка // Новини Вінниччини. – 2020. – 13 трав. – С. 1 : фот.

119. 59 окремії мотопіхотній бригаді Сухопутних військ Збройних Сил України присвоєно почесне найменування «імені Якова Гандзюка» [Електронний ресурс] // Вінницька обласна військова адміністрація : офіц. вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/26767-59-okremii-motopikhotnii-bryhadi-sukhoputnykh-viisk-zbroinykh-syl-ukrainy-prysvoieno-pochesne-naimenuvannia-imeni-yakova-handziuka> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 06.05.2020.

120. Покровителі ЗСУ: бригади, що названі в честь видатних постатей часів Української революції 1917–1921 років [Електронний ресурс] : [59 окремії мотопіхот. бригаді Сухопут. військ ЗСУ присвоєно почес. найменування «імені Якова Гандзюка»] // Вгору : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://vgoru.org/post/pokroviteli-zsu-brigadi-sho-nazvani-v-chest-vidatnih-postatej-chasiv-ukrayinskoji-revoluciyi-1917-1921-rokiv> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 26.01.2023.

121. Рекрут, В. Нариси життя Гайсинщини. Українська революція (1917–1921 рр.). Події. Особи. Роздуми. Кн. 2. Боротьба за державність України в роки Гетьманату та становлення Директорії УНР / Валерій Рекрут ; НАН України, Ін-т історії України при Кам'янець-Поділ. нац. ун-ті ім. І. Огієнка, Вінниц. філ. Центру дослідж. історії Поділля, Нац. спілка краєзнавців України, Вінниц. обл. орг. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2020. – 844 с. : іл., фот. – Зі змісту: 59-а окрема мотопіхотна бригада носить ім'я *Якова Гандзюка*. – С. 162.

122. Римаренко, Н. Б. Меморіальна дошка Я. Г. Гандзюку, військовому діячу (с. Багринівці Літин. район, зараз Вінниц. р-н) / Н. Б. Римаренко, І. М. Романюк // Пам'ятки історії та культури Вінницької області / Вінниц. облдержадмін. [та ін.]. – Вінниця, 2019. – Ч. 1 : Барський – Немирівський райони. – С. 254–255.

123. Рогоман, И. Могили легендарного генерала Якова Гандзюка, захищавшого Центральну Раду от большевиков, смогла восстановит только 77-летняя киевлянка [Електронний ресурс] : [киянка Антоніна Арсентьева разом з істориком-краєзнавцем Людмилою Проценко в Києві на Видубицькому кладовищі знайшли поховання генерала Я. Гандзюка, якого в 1918 р. розстріляли більшовики] / Инна Рогоман // Факты и комментарии. – 2000. – 26 янв. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://fakty.ua/ru/110565-mogilu-legendarnogo-general-a-yakova-gandyuka-zacshichavshego-centralnuyu-radu-ot-bolshevikov-smogla-vosstanovit-tolko-77-letnyaya-kievlyanka> (дата звернення: 21.02.23), вільний. – Назва з екрана.

124. Сергієць, Л. Такі люди творили нашу історію : [в с. Багринівці колиш. Літин. р-ну відзначили 145-ту річницю від дня народж. земляка, генерала УНР Якова Гандзюка] / Л. Сергієць // Літин. вісн. – 2018. – 29 берез. – С. 1.

125. Скрипник, В. Повернуть із забуття імена трьох Яковів : [на Літинщині відбудуться патріот. заходи на честь трьох уславл. борців за незалежність рід. землі в роки Укр. революції 1917–1921 рр. – полковника Якова Гальчевського, отамана Якова Шепеля та генерала Якова Гандзюка] / Віктор Скрипник // *Голос України*. – 2019. – 1 листоп. – С. 6. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/323451> (дата звернення: 21.02.23), вільний. – Назва з екрана.

126. Слободянюк, М. Продовження традицій Визвольної боротьби 1917–1920 років у сучасних Збройних Силах України : [у ст. згадується генерал часів УНР Яків Гандзюк] / М. Слободянюк // *Цитаделя : львів. мілітар. альм.* – 2020. – № 18. – С. 111–115. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?id=upVyEAAAQBAJ&pg=PA113&lpg=PA113&dq=%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0+%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B7%D1%8E%D0%BA%D0%B0&source=bl&ots=F359Y5A9fU&sig=ACfU3U1VXju8eECxcm07KBtf9lbY7Dy6Nw&hl=uk&sa=X&ved=2ahUKEwipm9Lp-tP9AhUNlosKHUO4DDI4UBDoAXoECBEQAw#v=onepage&q=%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B7%D1%8E%D0%BA%D0%B0&f=false> (дата звернення: 21.02.23), вільний. – Назва з екрана.

127. 7 жовтня 2021 р. : [у Літині відбулося засід. круглого столу «Антибільшовицький спротив на Поділлі: історія та пам'ять (до 100-річчя загибелі повстанського отамана Якова Шепеля)». Обговорення проходило в рамках заходів з відзначення видат. осіб та 100-річ. подій Укр. революції 1917–1921 рр. на Поділлі «Пам'ятаймо славні дні Визвольних змагань». Про участь у цих подіях уродженців Літинщини, зокрема генерала Якова Гандзюка] // *З любов'ю до малої батьківщини : діяльність Вінниц. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України (2021 р.) : (записки з щоденника) / Нац. спілка краєзнавців України, Вінниц. обл. орг.* – Вінниця, 2022. – Кн. 6. – С. 113–115.

128. Три бригади Сухопутних військ отримали почесні найменування [Електронний ресурс] : [59 окремії мотопіхот. бригаді Сухопут. військ ЗСУ присвоєно почес. найменування «імені Якова Гандзюка»] // *Громадське радіо : Слухайте. Думайте : офіц. сайт.* – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://hromadske.radio/news/2020/05/06/try-bryhady-sukhoputnykh-viys-k-otrymaly-rochesni-paumenivannia> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 06.05.2020.

129. У Вінниці презентували невідому фотографію українського генерала [Електронний ресурс] : [керівник Центру історії Вінниці Олександр Федоришен показав одну зі світлин із колекції нащадків генерала Гандзюка] // *Новини Вінниці : офіц. сайт.* – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://news.vn.ua/u-vinnytsi-prezentuvaly-nevidomu-fotohrafiiu-ukrains-ko-ho-henerala/> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 14.10.2020.

130. У Київському військовому ліцеї ім. Івана Богуна відкрили меморіальну дошку генералу УНР Якову Гандзюку [Електронний ресурс] // *АрміяInform : вебсайт.* – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2021/09/13/u-kyuyivskomu-vijskovomu-liczeui-im-ivana-boguna-vidkryly-memorialnu-doshku-generalu-ura-yakovu-gandzyuku/> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 13.09.2021.

131. У Київському військовому лицейі ім. Богуна відкрили меморіальну дошку генералу УНР Якову Гандзюку // Новинарня : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://novynarnia.com/2021/09/13/doshka-handzyuk/> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 13.09.2021.

132. У краєзнавчому музеї імені Устима Кармалюка відбулося засідання круглого столу на тему «Честі не зрадив своєї генерал Гандзюк» : [про вшанування пам'яті генерала УНР на Літинщині] // Літин. вісн. – 2019. – 14 лют. – С. 4.

133. У «Музеї Вінниці» опублікували історію та рідкісні світлини генерала Якова Гандзюка. ФОТО [Електронний ресурс] // Вежа : вінниц. інформ. портал. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://vezha.ua/u-muzeyi-vinnytsi-opublikuvaly-istoriyu-ta-ridkisni-svitlyny-general-a-yakova-gandzyuka-foto/> (дата звернення: 06.02.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 30.06.2022.

134. Участь у відкритті пам'ятної дошки генералу Гандзюку взяли офіцери з Вінниччини [Електронний ресурс] : [на території Київ. військ. лицейо ім. Івана Богуна урочисто відкрито та освячено меморіал. дошку командувачу 1-го Укр. корпусу генерал-майору Якову Гандзюку] // Новини Вінниці : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://news.vn.ua/uchast-u-vidkrytti-pam-iatnoi-doshky-heneralu-handziuku-vzialy-ofitsery-z-vinnuchchynu/> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 14.09.2021.

135. Фестиваль військово-патріотичної пісні на честь діячів УНР об'єднав юнацтво Літинщини : [3 листоп. в селищі Літин уперше відбувся район. фестиваль військ.-патріот. пісні «Ми йдемо, щоб підняти з руїни українську державу нову» на честь видат. уродженців Літинщини, військ. діячів УНР, керівників укр. антибільшовиц. визвол. руху на Вінниччині 1917–1920-х рр.: генерала Я. Гандзюка, полковників і повстан. отаманів Я. Гальчевського та Я. Шепеля] // Освіта Вінниччини. – 2017. – 3 листоп. – С. 3 : фот.

3. Довідкові матеріали

136. Гандзюк Яків (1863–1918) // Енциклопедія українознавства. Словникова частина / голов. ред. В. Кубійович ; заст. голов. ред. М. Глобенко. – Репр. відтворення вид. 1955–1984 рр. – Київ, 1993. – Т. 1. – С. 353.

137. Гандзюк Яків (1863–1918) : [корот. біогр. довідка] // Довідник з історії України (А–Я) : посіб. для серед. шк. / ред.: І. З. Підкова, Р. М. Шуст. – 2-ге вид., доопрац. і допов. – Київ, 2002. – С. 150.

138. Гандзюк Яків Григорович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Гандзюк_Яків_Григорович (дата звернення: 15.01.2023), вільний. – Назва з екрана.

139. Гандзюк Яків Григорович : [бібліогр. матеріали] // Вінниччина в контексті Української революції 1917–1921 років : наук.-допом. бібліогр. покажч. : до 100-річчя подій Укр. революції, 1917–1921 рр. / Вінниц. облдержадмін., Департамент гуманітар. політики, Вінниц. обл. універс. наук. б-ка ім. К. А. Тімірязєва ; уклад.: Г. М. Авраменко, О. Ю. Антонюк ; ред.: Г. М. Слотюк, С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Л. Б. Сенік. – Вінниця, 2021. – С. 277–280. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://library.vn.ua/e->

library/katalog/vinnichchina-v-konteksti-ukraiinskoii-revoluczii-1917-1921-rokiv (дата звернення: 21.02.23), вільний. – Назва з екрана.

140. Гандзюк Яків Григорович [Електронний ресурс] // Герої України : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://heroes.profi-forex.org/ua/gandzjuk-jakiv-grigorovich> (дата звернення: 06.02.2023), вільний. – Назва з екрана.

141. Гандзюк Яків Григорович (1873–1918) : [корот. довідка] // Українська Центральна Рада : док. та матеріали : у 2 т. / упоряд. В. Ф. Верстюк. – Київ : Наук. думка, 1997. – Т. 2 : 10 груд. – 29 квіт. 1918 р. – С. 358.

142. Завальнюк, К. Честі не зрадив своїй : до 140-річчя від дня народж. військ. діяча Я. Г. Гандзюка / К. Завальнюк // Знамен. і пам'ят. дати Вінниччини 2013 р. : хронол. довід. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 2012. – С. 112–118. – Бібліогр. в кінці ст.

143. Науменко, К. Є. Гандзюк Яків Григорович : [військ. діяч, генерал-майор. Навчався у Вінниц. гімназії] / К. Є. Науменко // Енциклопедія історії України / ред. В. А. Смолій. – Київ, 2004. – Т. 2 : Г–Д. – С. 50. – Бібліогр. в кінці ст.

144. Науменко, К. Є. Гандзюк Яків Григорович : [військ. діяч] / К. Є. Науменко // Енциклопедія Сучасної України / НАН України, Наук. т-во ім. Т. Шевченка, Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України ; ред. М. Г. Железняк. – Київ, 2006. – Т. 5 : Вод–Гн. – С. 369. – Електрон. версія. – Режим доступу: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=28563 (дата звернення: 21.02.23), вільний. – Назва з екрана.

145. Підкова, І. З. Гандзюк Яків (1863 – лютий 1918) : [про укр. військ. діяча, генерала Армії УНР] / І. З. Підкова // Довідник з історії України : в 3 т. / І. З. Підкова, Р. М. Шуст. – Київ, 1993. – Т. 1. (А–Й). – С. 130.

146. [150 років тому народився Яків Григорович Гандзюк (21.03.1873, с. Багринівці Вінниц. р-ну – 09.02.1918, м. Київ), український військовий діяч часів Перших визвольних змагань, полковник РІА (Російська імперія), генерал-майор (Тимчасовий уряд), отаман бригади Армії УНР (Центральна Рада). Вулиці, названі на честь генерала, існують у Києві та Вінниці. У с. Багринівці зберігся його будинок, встановлено меморіальну таблицю. Також існує вулиця імені Генерала Гандзюка (раніше – вулиця Жовтнева). 6 травня 2020 р. указом Президента України ім'я Якова Гандзюка присвоєно 59-й окремій мотопіхотній бригаді Сухопутних військ Збройних Сил України] [Електронний ресурс] // Знаменні і пам'ятні дати Вінниччини 2023 року : хронол. довід. / уклад. О. Ю. Антонюк ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Л. Б. Сенік ; Департамент гуманітар. політики Вінниц. обл. військ. адмін. ; Вінниц. ОУНБ. – Вінниця, 2022. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://library.vn.ua/e-library/katalog/znamenni-i-pamyatni-dati-2023-roku> (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана.

147. [140 років від дня народж. Якова Григоровича Гандзюка (21.03.1873–09.02.1918), генерала, військ. діяча доби Укр. революції] // Знамен. і пам'ят. дати Вінниччини 2013 р. : хронол. довід. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 2012. – С. 101. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://library.vn.ua/e-library/katalog/znamenni-i-pam%20%80%99yatni-dati-2013-roku> (дата звернення: 21.02.23), вільний. – Назва з екрана.

148. [145 років від дня народж. Якова Григоровича Гандзюка (21.03.1873–09.02.1918), генерала, військ. діяча доби Укр. революції] // Знамен. і пам'ят. дати Вінниччини 2018 р. : хронол. довід. / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад.: Г. М. Авраменко, О. Ю. Антонюк ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Н. І. Морозова. – Вінниця, 2017. – С. 60.– Електрон. версія. – Режим доступу: <https://library.vn.ua/e-library/katalog/znamenni-i-pam%E2%80%99yatni-dati-vinnichchini-2018-roku> (дата звернення: 21.02.23), вільний. – Назва з екрана.

149. 1863 – народився Яків Григорович Гандзюк (за ін. даними 21.03.1873 р. в с. Багринівці, колиш. Літин. р-ну) – генерал, військовий діяч доби УНР // Вінниччина в датах : хронол. довід. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 2000. – С. 54.

150. Федоришен, О. Гандзюк Яків Григорович (21.03.1873 – 09.02.1918 рр.) / Олександр Федоришен // Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біограф. довід. / Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. Рада, Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського ; упоряд. Т. Р. Кароєва ; відп. за вип. Ю. А. Зінько. – Вінниця, 2019. – С. 49–50.

151. Яків Гандзюк [Електронний ресурс] : [про укр. військ. діяча, генерала Армії УНР] // ВікіВоїни : вільна інтернет-енциклопедія про військову історію та її візуалізацію : офіц. сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://wikiwarriors.org/wiki/Яков_Гандзюк (дата звернення: 06.03.2023), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 11.02.2023.

Іменний покажчик

- Авраменко Г. М.** 139, 148
Антонюк О. Ю. 139, 146, 148
Арсентьева А. (123)
- Бабій М.** (81)
Баженов Л. В. 65
Безуглий Ю. 72
Богун І. (106)
Бондаренко О. 1
Бурлака І. (50)
- Вдовиченко Є. В.** 14
Веляник А. 76
Вельможко В. 2
Верстюк В. Ф. 64, 141
Висоцька К. 80, 82, 83, 102, 103
Відейко М. Ю. 22
Вітик І. (23)
Вітковський В. 4–6
- Гасвський (42)**
Газін В. П. 65
Гальчак С. 7
Гальчевський Я. (79), (89), (92), (93), (98), (99), (106), (108–111), (114), (125), (135)
Гандзюк В. 8, 9
Гирич І. 55
Глобенко М. 136
Горелов В. 26
Громенко С. 11
Грушевський М. (106)
Гужва В. Ф. 38
- Дорошенко Д. І.** 13
- Железняк М. Г.** 144
Журавльов Д. В. 14
- Завальнюк К.** 15, 16, 142
Завальнюк К. В. 17–20
Зелінський Р. М. 17–20
Зінько Ю. А. 115, 116, 150
Зотов М. 88, 89
- Іванців В. О.** 21
Ільницький С. (106)
- Калинчук Д.** 24
- Кароєва Т. Р. 150
Кіндсфатер О. 25
Ковалишена Ю. 91
Коваль Р. 92
Ковальчук М. 26
Ковальчук Т. 93
Ковтун М. 94
Ком'яхов О. 22
Краевский С. 96
Кривий В. 27
Кривоніс О. 97
Кубійович В. 136
- Лавренюк С. В.** 139, 146, 148
Лукашук О. 28
Лупаков Є. 29, 30
Луцков В. 100
- Мазепа (101)**
Мараєв В. 31, 32
Маркович Д. (106)
Медведчук Г. К. 33
Мельник А. 34
Микулинський І. М. 35
Михайлова О. 36, 37
Мономах (101)
Морозова Н. І. 148
Муравйов (23)
- Нагаєвський І.** 38
Науменко К. Є. 143, 144
- Олійник А.** 83, 104
Олійник Л. 112, 113
Орльонон А. (77), (117)
- Павлов Р.** 22
Пархомчук Т. 39–41
Пархомчук Ю. 42
Пашенко О. (106)
Пиріг Р. Я. 45
Підкова І. З. 137, 145
Піргач Б. 60
Погорілець О. Г. 65
Подолінний А. М. 115
Приймак В. (46)
Проданюк Ф. М. 45
Проценко Л. 47, (123)

- Реєнт О. П.** 48, 49
Рекрут В. 121
Рекрут В. П. 49
Резнік В. 50
Римаренко Н. Б. 122
Рогоман И. 123
Роєнко В. 51
Романюк І. М. 122
Рудяченко О. 52
Рябий М. 4–6
Рябокiнь О. 53
- Савченко В. А.** 54
Сафонов (67)
Сафонов Я. (54)
Сафонов Я. В. (2), (10), (29)
Семенко Л. 80, 102
Сеник Л. Б. 139, 146
Сергієць Л. 124
Скальський В. (78)
Скоропадський (11)
Скоропадський П. (24), (31), 36,
37, (43), (44), (45), 48, 54–57
Скрипник В. 125
Слободянюк М. 126
Слотюк Г. М. 139
- Смолий В. А. 143
Соколовий В. 84, 105
Солдатенко В. 58
Солдатенко В. Ф. 59
Соловей Е. 56
- Тинченко Я.** 60–62
- Федоришен О.** (77), (117), (129),
150
Філінюк А. Г. 65
- Хропун О. В.** 65
- Черкаська Г.** 66
- Шевченко О.** 67, 68
Шепель Я. (79), (89), (93), (98),
(99), (108–111), (114), (125), (127), (135)
Шульга І. (72), (74), (75), (88), (96)
Шуст Р. М. 137, 145
- Щириця Ю.** (106)
- Yanevsky D.** 70

Довідково-бібліографічне видання

Подольанин Яків Гандзюк

*До 150-річчя від дня народження українського військового діяча часів
Перших визвольних змагань, отамана бригади Армії УНР*

Бібліографічний покажчик

Відповідальна за випуск *Л. Б. Сенюк*,
директор ВОУНБ ім. В. Отамановського

Укладач, комп'ютерний набір *Н. В. Березюк*

Редагування *С. В. Лавренюк*

Дизайн обкладинки *Л. П. Біла*